

УДК 811

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.18>

ДИСКУРС: ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ НА ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПРЕДМЕТ ВИВЧЕННЯ

DISCOURSE: SCIENTIFIC VIEWS OF DEFINITION AND SUBJECT

Прима В.В.,

orcid.org/0000-0001-7331-9950

кандидат філологічних наук (германські мови),

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Київського національного торговельно-економічного університету

У статті досліджується та аналізується визначення терміна дискурс та предмет його вивчення як найважливішої категорії комунікації. Розглядаються різні погляди науковців, більшою мірою закордонних, так як вітчизняні науковці вивчають дискурс відносно невеликий проміжок часу.

Наша стаття докладно розглядає еволюцію терміну «дискурс», аналізує основні проблеми даного поняття, яке протягом тривалого часу залишається в центрі уваги сучасних наукових дискусій. Ми зробили значний акцент на докладній характеристиці дискурсу, основних підходах щодо трактування його в лінгвістичних дослідженнях. Розглянули найвідоміші основні думки та визначення наукового дискурсу в сучасній лінгвістиці. Акцентували увагу на тому, що поняття науковий дискурс всебічно трактується як складне явище, яке включає учасників комунікації, ситуації спілкування і сам текст. Зробили висновок, що дискурс – це абстрактний інваріантний опис структурно-семантичних ознак, які реалізуються в конкретних текстах.

Мовознавці трактують поняття дискурсу як складне комплексне комунікативне явище, що охоплює мовця і адресанта повідомлення, процес власне утворення мовлення, екстралінгвальні фактори комунікації, соціальний та культурний фон.

Вчені висувають різні фактори для визначення дискурсу: ступінь формальності спілкування, модель спілкування, середовище спілкування, тематика спілкування, сфери людської діяльності. Всі фактори є взаємодоповнюваними. Отже, класифікація є неповною і вимагає подальших розробок. Вочевидь, динамічність та відкритість самого дискурсу сприяє нових його видів, а відповідно – й появи нових класифікацій та досліджень.

Величезна кількість підходів, поглядів ат значень щодо опису природи походження та трактування даних термінів, зайвий раз доводить правильність думки, що для нормального їх функціонування, достовірного оперування ними у різних сферах нема видимих об'єктивних обмежень. Літературна сфера активно оперує даними поняттями через їх багатогранний характер. Внаслідок цього у наукових студіях розглядаються питання художнього концепту, художнього дискурсу, які завжди є і будуть відкритими для кола дослідників, не вичерпуючи водночас своєї актуальності.

Підсумовуючи нашу роботу можна зробити висновок, що чіткого визначення поняття «дискурс», незважаючи на всі дослідження й трактування, досі не існує. А через щоденне розширення діапазону його пояснень та тверджень, ми можемо віднести це поняття до лінгвістичних універсалій. У перспективі це поняття можна розглядати з точки зору різних сфер діяльності, зокрема туристичної.

Ключові слова: дискурс, предмет вивчення, лінгвістика, текст, спілкування.

The article traces the origin and meaning of the term discourse as one of the most important categories of communication. It investigates and analyzes the definition of the term discourse and the subject of its study as the most important category of communication. Different scholars' views are considered, as domestic scholars study discourse for a relatively short period of time.

The article is devoted to the evolution of the term "discourse", which analyzes the main problems of this concept, which remains the focus of modern scientific discussions. Emphasis is placed on the characteristics of discourse, approaches to its interpretation in linguistic research. The most famous definitions of scientific discourse in modern linguistics are considered. The article shows the fact that the concept of scientific discourse is interpreted as a complex phenomenon that consists of participants in communication, communication situations and the text itself. The conclusion is that discourse is an abstract invariant description of structural and semantic features that are realized in specific texts.

Linguists interpret the concept of discourse as a complex communicative phenomenon that includes the speaker and the addressee of the message, the process of proper formation of speech, extralingual factors of communication, social and cultural background.

Scientists put forward various factors to determine the discourse: the degree of formality of communication, communication model, communication environment, topics of communication are as of human activity. All factors are complementary. Therefore, the classification is incomplete and requires further development. Obviously, the dynamism and openness of the discourse itself contributes to its new types, and consequently – the emergence of new classifications and research.

The variety of meanings, approaches, views on the interpretation of the nature of these terms once again confirms the view that for their functioning, operation in various fields, there are no objective restrictions. Polyparadigmatic nature has led to the active use of these terms in the field of literature, as a result of which scientific studies address issues of artistic concept, artistic discourse, which will always be open to researchers, while not exhausting its relevance.

Summing up our work, we can conclude that a clear definition of the concept of "discourse", despite all the research and interpretation, still does not exist. And due to the daily expansion of the range of his explanations and statements, we can attribute this concept to the linguistic universals. In the long run, this concept can be considered in terms of various areas of activity, including tourism.

Key words: discourse, scientific subject, communication, linguistics, text, communication.

Постановка проблеми. Лінгвістична наука зазнає активного розвитку останнім часом. Мовознавці та науковці світу все частіше звертаються до вивчення структур та функцій мови, обговорення впливу різних чинників на її розвиток та характерні особливості.

На сьогоднішній день поняття дискурсу є одним з найвагоміших понять лінгвістики, яке досліджується в рамках прагмалінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвістики тексту та інших галузях. Крім того, власне поняття «дискурс» можна вважати одним з центральних у лінгвістиці, адже воно не є тільки теоретичним. У цьому досить складному комунікативному явищі, поєднує екстралінгвістичні фактори та елементи особистісного сприйняття. Поруч з цим не існує єдиного загальнозживаного визначення цього поняття, комплексного підходу до цього явища, адже різні науковці пропонують свої трактування поняття «дискурсу, що обумовлює актуальність дослідження.

Дискурс – поняття складне й багатогранне. Цим поняттям називають як мовну практику, так і соціальну реальність. Беручи до уваги всю символічну функцію мови, дискурс, зокрема туристичний, досліджують лінгвісти й психологи, філософи та культурологи, семіотики й історики. Та незважаючи на це саме лінгвістичній науці бракує наукових праць, присвячених цій темі, – як саме туристичний дискурс можуть аналізувати лінгвісти, залишається мало розкритим у вітчизняній науці.

Дискурс-аналіз зарекомендував себе як основний метод дослідження лінгвістичної науки.

Офіційно його почали розробляти в середині ХХ ст., і позначав він спосіб досліджувати мовленнєву практику, систему знаків і символів, наділених специфічним значенням. Саме це, як вважалося, здатне впливати на свідомість і поведінку суспільств, яка існує в темпоральних і просторових межах. Тен ван Дейк писав, що, хоча дискурс-аналіз і є поширеним у всіх гуманітарних і соціальних науках, сам він не є методом, а, швидше, сферою наукової практики, міждисциплінарним проектом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проблемами функціонування дискурсу займаються такі вчені: Ф. Бацевич (дискурс як процес і категорія комунікації, основні типи дискурсів), К. Серажим (дискурс як соціолінгвістичне явище комунікативного середовища загалом і політичний дискурс як феномен сучасного інформаційного простору України), А. Єрмоленко (дискурс як основа і форма націоналізованого життєвого світу), Г. Почепцов (типологія дискурсів), А. Токарська (правовий дискурс) та ін. Серед зарубіжних учених окреслену проблему вивчають: Т.А. ван Дейк, М. Вебер, Ю. Габермас, Й. Стернін, Г. Солганик, Дж. Фіске, Р. Водак, Р. Ходж, Л. Дж. Філіпс, М. Йоргенсен та ін. Питання вивчення дискурсу впевнено тримає провідну роль в сучасній комунікативній лінгвістиці.

Постановка завдання. Як зазначалось нами вище, не існує чіткого і загальноприйнятого визначення поняття «дискурс», котре охоплює усі випадки його вживання. Саме тому науковці не можуть прийти до єдиного загальноприйнятого

трактування поняття «дискурс», що досліджується в багатьох сучасних лінгвістичних працях. Вивчення дискурсу як мовного феномену дало змогу поєднати такі поняття як текст, мовлення, мова, психологія, культурологія та соціологія в єдину систему когнітивного сприйняття. Слід зазначити, що зараз вже чітко відпрацьована і вибудована дослідниками теорія дискурсу як основного лінгвістичного поняття, окреслені та встановлені межі таких понять як «текст», «мовлення» та «дискурс». Але все ж вони потребують подальшого комплексного вивчення та дослідження.

Виклад основного матеріалу. Дослідження лінгвістичного дискурсу важливо й актуально не лише з науково обумовлених аспектів, а і з суто прикладних мотивів. Роботи в даному напрямку важливі перш за все для того, щоби виявляти та описати специфічні ознаки розвитку конкретної мовної спільноти, бо саме мова є найбільшим відображенням найтонших специфік та змін певної соціальної дійсності. Так, на сьогодні в дискурсі більшості туристичних он-лайн путівників присутні елементи, які ставлять собі за мету зацікавити, викликати бажання обов'язково відвідати певну дестинацію, що є, безсумнівно, й активним важелем у поширенні лексики, тобто світового розвитку мови. Вони стають особливо виразними під впливом розвитку туристичної індустрії та міграційних процесів, тоді як мовна толерантність не отримує належної підтримки.

Комунікативна лінгвістика оперує поняттям дискурсу як основним у сучасному його розумінні. Увесь хід розвитку лінгвістичної науки відображають її уявлення про дискурс. У першій половині ХХ століття мовознавство впродовж досить тривалого періоду було зосереджене на вивченні однієї з двох діалектично зв'язаних сторін мови – мовної системи, але, починаючи із другої половини 60-х років, у межах так званого «прагматичного повороту» в лінгвістиці [1, с. 88], центр уваги лінгвістів переноситься на інший бік цієї діалектичної єдності – мовленнєву діяльність та її продукт – дискурс, формальні характеристики якого визначив та вперше описав у 1952 році З. Херріс у статті, присвяченій аналізу мови рекламних текстів.

Суперечки, які точилися в наукових колах із приводу існування чи відсутності дискурсу, можна вважати схоластичними, оскільки дискурсу дійсно немає жодної емпіричної субстанції. Такою субстанцією є тільки мова. Проте дискурс вважається дійсним інструментом пізнання побудови мовлення, що розглядається в певних аспектах [14, с. 34].

Термін дискурс вперше з'явився більш ніж дві тисячі років тому в Римі, де цим словом називали бесіди, діалоги, мовлення вчених. Слово увійшло в сучасні європейські мови саме в цьому значенні: французьке *diskours* і англійське *diskourse* мають значення «діалог, міркування, лекція, доповідь». А вже у 50-х роках ХХ століття поняття дискурсу віднесли до терміну лінгвістики. З. Херріс один з авторів дистрибутивного методу [21] у 50-і роки минулого століття використав поняття дискурсу і аналіз дискурсу для дистрибутивного аналізу не лише окремих речень, а й текстів. Він розглядав їх у контексті супровідної соціокультурної ситуації. Дещо пізніше у французькій лінгвістичній традиції терміном дискурс позначали мову й мовлення взагалі. Згодом дискурс почали асоціювати з лінгвістикою тексту, вивчаючи закономірності формування та функціонування текстів загалом. А на початку 70-х дискурс уважали синонімом поняття функціональний стиль та, більше того, еквівалентом поняття текст (через відсутність у деяких європейських мовах слова, яке було б відповідником франко-англійського дискурсу) [11, с. 116]. Дискурс сприймали як суто «текстову» категорію через тогочасні тенденції лінгвістики: 1) намаганням вивести синтаксис за межі речення, що й було втілено, наприклад, у дослідженні синтаксису Т. А. ван Дейка [20], а також у синтаксисі тексту В. Дресслера, одного з засновників лінгвістики тексту; 2) успіхами у вивченні мовної прагматики, теорії мовленнєвих актів; 3) трактуванням мовлення як соціальної дії; 4) прагненням до інтеграції гуманітарних досліджень тощо [12, с. 208].

Дискурс (з лат. *diskursus* – міркувати) є основним предметом вивчення комунікативної лінгвістики. Німецький філософ Ю. Габермас ввів його як термін у науковий обіг, де він позначав «форму комунікації, що визначається аргументацією, форма, у якій домагання значущості, що стали проблематичними, стають темою обговорення» [6, с. 47]. На думку А. Єрмоленка, смисловий зміст мовних висловлювань разом з метою досягнення універсального консенсусу (тобто значущого для всіх, хто здатний до розумної аргументації) є основним способом діалогічно-аргументативного перевірення спірних домагань значущості стверджувальних та нормативних висловлювань [6, с. 47]. Темою для обговорення в дискурсі є смисловий зміст мовних висловлювань і нормативний зміст оцінних вимог. А кінцевою метою є власне досягнення істинної згоди між партнерами в дискурсі.

Н. Шерстюк припускає, що на даний час не існує єдиної чіткої дефініції поняття "дискурс",

яка б влучно відображала усі аспекти функціонування. Дослідниця своїми спостереженнями зумовила появу міждисциплінарного комплексу – "дискурс-аналізу". Варто зазначити, що комплекс охоплює філософське підґрунтя даного вчення, теоретичні аспекти певної проблеми, методологічну базу та прийоми щодо аналізу означеної проблеми [16, с. 50]. Поступове проникнення дискурс-аналізу в соціально-політичний простір та в гуманітарну сферу стимулює їх активний розвиток. Саме процес взаємопроникнення спричинив появу різних теорій дискурсу, як от класифікація Маріанне В. Йоргенсен та Луїзи Дж. Філліпс, дискурсна теорія Е. Лакло і Ш. Муфф тощо, на дослідженні природи яких робить акцент Н. Шерстюк [16]. Завдяки дискурсу, який є "формою соціальної практики", відбувається злагоджене функціонування всіх складових світу і його постійне вдосконалення, конструювання та впорядкування. Звертаючи увагу на лексичне значення цього терміна, а саме його первинне значення під латинськими поняттями "diskursus", "diskurre" були лексеми, що тлумачилися як "переговори", "обговорення". Така семантика означеного терміна в епоху Відродження мала дещо негативний відтінок і асоціювалася з довгим беззмістовним монологом. Саме у цей час відбувається увиразнення функціонального призначення дискурсу як конструктивної бесіди, що має чітку, окреслену мету. Новітній період представляє дискурс як "систематичне, методичне, понятійне мислення, яке послідовно частинами є певним цілим і тим самим робить це ціле придатним для пізнання" [16, с. 51]. Трансформацію цього терміна у його діяхронічному аспекті простежує Н. Зяблова [7, с. 223], наголошуючи на змінах акцентів у семантиці. Так, у 60 – 70-х роках ХХ ст. під дискурсом розумілася певна мовленнєва єдність, що утворювалася шляхом поєднання послідовно розгорнутих речень. Таке трактування терміна зближувало його із поняттям "текст". Під кінець 80-х науковці пропонують розуміти під дискурсом дещо складніший механізм, «складне комунікативне явище», що забезпечує глибше розуміння певного тексту. Наприкінці ХХ століття поняття "дискурс" починає розглядатися у ширшому, міждисциплінарному контексті з урахуванням не лише текстового аспекту, а й того, хто цей текст моделює – адресата. Нинішні вчення щодо питання дискурсу відзначаються системністю досліджень: замість розгортання цілої низки варіантів щодо семантики терміна, на перший план виходить власне розуміння і пояснення механізму дії даного терміну в системі "індивід –

дискурс – суспільна свідомість". Поняття "текст" і "дискурс" значно розширилися в ХХ столітті, яке прояснило чимало відмінностей між ними. У 1952 році З. Харрісом вперше було застосовано лінгвістичне трактування дискурсу як послідовності суджень, виражень думок, відрізка тексту. Монографічне дослідження сприяло проникненню терміна "дискурс" у лінгвістичний обіг. В останні десятиріччя ХХ століття дискурсивний аналіз презентовано як науковий напрям [21]. У 1960-х роках відбулось доволі чітке розмежування цих понять, що вплинуло на подальші наукові дослідження. Такий крок зумовлений появою так званої французької школи дискурсу, представниками якої були П. Шародо, М. Пешо, П. Серіо. До слова, П. Шародо трактує поняття "текст" як утілення "наочного відображення іншого, чужого мовлення", "одичний результат процесу, який залежить від того, хто говорить, і водночас від умов, у яких відбувається комунікативний процес" [19, р. 69], проте дискурс лінгвіст розглядає як "висловлювання", "комунікативну ситуацію" [19, р. 28].

Однією з умов для створення й функціонування дискурсу є наявність сукупності тематично об'єднаних висловлювань. Н. Зяблова слушно зауважила, що будь-який дискурс є текстом, проте не кожен текст можна назвати дискурсом [7, с. 223]. Позбавлений адресата текст не вважається дискурсом, адже не передбачає комунікативної взаємодії. Дослідниця проводить чіткі розмежування щодо кореляції обох понять: – дискурс – прагматичний, натомість текст – суто лінгвістична категорія; – дискурс – процесуальне поняття, текст – готовий продукт, він статичний; – текст – абстрактна конструкція, дискурс – його актуалізація [7, с. 223].

Теорія дискурсу, як прагматизованої форми тексту, бере свій початок у концепції Е. Бенвеніста, який розмежовував план дискурсу (discourse) – мовлення, яке привласнюється людиною, яка говорить, і план оповідання (recit). Дискурс Е. Бенвеніст розуміє як «усіляке висловлювання, що зумовлює наявність співрозмовників: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника» [3, с. 276–279].

Не існує єдиного теоретичного визначення терміна дискурс. Це пов'язано з багатогранністю його змісту й форм. Сфера вживання цієї термінологічної одиниці дуже широка: лінгвістика, теорія комунікації, семіотика, логіка, філософія, а також психолінгвістика, соціолінгвістика та інші. Незважаючи на те, у межах якої науки

проводиться дослідження, об'єднувальним початком для всіх сфер вживання є поняття дискурсу. У зв'язку із цим, К. Серажим робить висновок, що дискурс є багатозначним терміном [12, с. 7]. Крім того, можна простежити використання дискурсу як у горизонтальному напрямку (у різних науках), так і у вертикальному, тобто на різних рівнях конкретної науки, а саме лінгвістики. Із різноманітністю використання терміна дискурс пов'язане й «розуміння дискурсу як ідеологічно наповненого тексту. У цьому випадку ідеологія розуміється не тільки як політична спрямованість висловлювань, а будь-яке насаджування поглядів, чи то любов до тварин, чи відданість певній релігії» [5; 132–136].

Домінік Мангено подає такі значення лексеми дискурс:

1) еквівалент власне поняття мовлення, тобто будь-яке конкретне висловлювання;

2) одиниця, яка за розміром перевершує фразу, висловлювання в широкому сенсі; те, що є предметом дослідження граматики тексту;

3) те, що називають впливом висловлювання на адресата (несе завершену думку);

4) бесіда, яка розглядається як основний тип висловлювання, комунікації;

5) мовлення, яке присвоюється мовцем, на противагу розповіді, яка розгортається без експліцитної участі суб'єкта висловлювання; [8]

6) у протиставленні мова й дискурс;

7) система обмежень, які накладаються на необмежену кількість висловлювань з огляду на конкретну соціальну або ідеологічну позицію мовця;

8) за традицією аналіз дискурсу визначає свій предмет дослідження, розмежовуючи висловлювання й дискурс, де висловлювання – це послідовність фраз між двома семантичними пробілами; дискурс – це висловлювання, що розглядається з позицій дискурсивного механізму, який ним керує [1, с. 90].

Комунікативна філософія, один з найвпливовіших напрямів у сучасній західній філософії, вважає, що і кожному міжособистісному процесі спілкування, за умови відсутності іншого інтересу, крім критики й обґрунтування, і визначається дискурс. Співрозмовники під час спілкування проявляють себе як власники лише їм притаманних психологічних, соціальних, пізнавальних якостей, а сам процес спілкування відбувається в певному конкретному часі та просторі. Дискурс – це не стратегічна дія, якій притаманний принцип «волі до влади», а основа толерантності, взаємного порозуміння, підґрунтям якого є «воля до взаємності» [6, с. 48]. Відповідно, дискурс не

є протилежним життєвому світові, а є його основою й водночас формою раціоналізованого життєвого світу. Він обґрунтовує й утверджує суспільні моральні правила та норми.

Данські дослідники комунікації пояснюють дискурс як спосіб уявлення світу або якогось його аспекту. А дискурсивну практику розглядають як один з вимірів або моментів соціальної практики в діалектичному зв'язку з іншими моментами соціальної практики [13; с. 39, 10; с.235]. Це означає, що деякі аспекти соціального світу функціонують за законами іншої логіки, ніж логіка дискурсу й повинні вивчатися іншими методами.

На думку деяких українських дослідників, дискурс – це єдність мовленнєвої практики (діалогу, полілогу, інтеракції (взаємодії) між його учасниками) і контексту (середовища, місця, топосу) її розгортання, зустрічі й взаємодії його учасників – членів якогось мовного (фахового, ідеологічного, творчого, конфесійного тощо) співтовариства. Виходячи із цього, «в рамках дискурс-аналізу будь-який дискурс – це водночас і лінгвістичний, і соціокультурний феномен. Такий дискурс виникає та еволюціонує в соціумі, культурі, життєвому світі людини; він здатний не тільки відчувати на собі вплив соціо-культурного середовища, а й справляти на нього зворотний активний вплив. Цей вплив дискурсу на соціум може бути і позитивним, і негативним, і навіть згубним для самого соціуму» [10, с. 26].

Висновки. Аналізуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що у сучасній науці дискурс трактується як складне явище, що включає учасників комунікації, ситуації спілкування і сам текст. Іншими словами, дискурс – це абстрактний інваріантний опис структурно-семантичних ознак, що реалізуються в конкретних текстах. Можемо дійти такого висновку: не зважаючи на те, що теорія дискурсу вже досить тривалий час опрацьовується і досліджується вченими-лінгвістами, загально визнаного підходу та універсального визначення поняття «дискурс» ще досі не існує. Це поняття можна розглядати з точки зору різноманітних аспектів: як комунікативного процесу, як тексту, як системи, як комунікативної події [4, с. 65-70].

Розмаїття значень, підходів, поглядів щодо трактування природи цих термінів вкотре підтверджує думку, що для їхнього функціонування, оперування ними у різних сферах не існує якихось об'єктних обмежень. 26 Поліпарадигмальний характер призвів до активного оперування цими термінами у літературознавчій сфері, внаслідок чого у наукових студіях розглядаються питання

художнього концепту, художнього дискурсу, які завжди будуть відкритими для кола дослідників, не вичерпуючи водночас своєї актуальності.

Підсумовуючи нашу роботу можна зробити висновок, що чіткого визначення поняття «дискурс», незважаючи на всі дослідження й трак-

тування, досі не існує. А через щоденне розширення діапазону його пояснень та тверджень, ми можемо віднести це поняття до лінгвістичних універсалій. У перспективі це поняття можна розглядати з точки зору різних сфер діяльності, зокрема туристичної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики. Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 280 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2004. 344 с.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист; [пер. с фр.] М.: Прогрес, 1975. 447 с.
4. Висоцька О. Науковий дискурс у сучасних лінгвістичних дослідженнях. «Молодий вчений». 2018. № 8 (60). С. 65-70
5. Вінницька О. В. Фонема структурного англомовного газетного інформаційного повідомлення як фактор формування його прагматики. Новітня філологія. 2005. № 2 (22). С. 132–136.
6. Ермоленко А. М. Комунікативна практична філософія : підручник. К. : Лібра, 1999. 488 с.
7. Зяблова Н. Дискурс и его отличие от текста. "Young Scientist". April, 2012. Philology. С. 223 – 226.
8. Кость С. Семантико-теоретичний аналіз функціонування терміна дискурс. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» 2010. № 675. С. 121–124.
9. Лівницька І. Науковий дискурс: рівні та особливості аналізу. Наукові записки. Серія: філол. науки. Вип. 96(1). 2011. С. 381 – 385.
10. Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Озадовська Л. В. Сучасний науковий дискурс : Оновлення методологічної культури. К., 2000. 304 с.
11. Михайлин І. Л. Основи журналістики : підручник. вид. 3 доп. і поліпш. К. : ЦУЛ, 2002. 284 с.
12. Серажим К. Еволюція поглядів на дискурс. Актуальні проблеми журналістики: зб. наук. праць. Ужгород, 2001. 490 с.
13. Филипс Л. Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод, [пер. с англ.]. Х. : Из-во гуманитарный Центр, 2004. 336 с.
14. Чернейко Л. О. Термин «дискурс» : поиски означаемого. Вестник Моск. ун-та. 2006. Сер. 10. Журналистика. № 2. С. 34–41.
15. Шевченко І.С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків : Константа, 2005. С. 9-20.
16. Шерстюк Н. Дискурс: від становлення поняття до соціально- конструціоністських теорій дискурс-аналізу. Нова парадигма. Філософія. 2013 Вип. 114. С. 50 – 58.
17. Beaugrande, R.D. (1991). Linguistic Theory: The Discourse of Fundamental Works (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315846361>
18. Bizzell P. Hybrid Academic Discourses: What, Why, How / P. Bizzell // Composition Studies. 27. 1999. P. 7-21. (дата звернення: 12.03.2022).
19. Charaudeau P. Langage et discours. P.: Hachette, 1983. 176 p.
20. T.A. van Dijk. Strategies of Discourse Comprehension. New York : Academic Press, 1983. 389 p. [https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkpozje\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1487970](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkpozje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1487970) (дата звернення: 12.03.2022).
21. Harris Z. Discourse analysis. Lanfuage. 1952. Vol. 28. № 1. P. 1-30; 474-494
22. Schiffrin D. Approaches to Discourse. Oxford /D. Schiffrin. Cambridge, Mass.: Basil Blackwell, 1994. 195 p.